

BİR CUMHURİYET KADINI ŞÜKÛFE NİHAL'İN VATANIM İÇİN ROMANINDA TARİHİN İZ DÜŞÜMLERİ¹

*Traces Of History in the Novel For My Homeland By
A Republican Woman Şükûfe Nihal*

Dr. Öğr. Üyesi Vehbiye EVİZ

Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ordu/Türkiye E-posta: vehbiye.eviz@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-00022459-788X>

DOI: <https://doi.org/10.29329/akalid.2024.1084.5>

Makale Türü	Araştırma - Research	Article Type
Geliş Tarihi	25 Kasım - November 2024	Received
Kabul Tarihi	15 Aralık - December 2024	Acceptance
Yayın Tarihi	31 Aralık - December 2024	Publication
Sayfa Aralığı	311 - 331	Pages Range

Vehbiye Eviz, “Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal’in *Vatanım İçin* Romanında Tarih’in İz Düşümleri”, *Akademik Literatür Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD)*, Cilt: 2, Sayı: 3, Aralık 2024, s. 78-99.

Öz

Şükûfe Nihal, Osmanlı’nın son dönemi, Kurtuluş Savaşı, Mütareke Dönemlerine ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna şahitlik etmiş, Millî Mücadele’ye destek olmuştur. Daha çocukluğunda babasının da etkisiyle vatan aşığı, millet sevdalısı olarak yetişmiştir. Şükûfe Nihal, çocuk yaşta kadınların erkekler ile aynı eğitimi almaları için gazete ve dergilere yazılar yazmıştır. İlk ve orta tahsilini hususi mekteplerde gören Şükûfe Nihal, henüz yedi sekiz yaşında şiir yazmaya başlamış ve 13 yaşından sonra şiirleri gazete ve mecmualarda yayınlanmıştır. 1919 yılında Darülfünun’un Edebiyat şubesini bitirmiş ve öğretmen olarak atanmıştır. Şükûfe Nihal eserlerinde

¹ Bu makale “Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal’in Romanlarında Tarih’in İz Düşümleri” adıyla Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ve Beykoz Üniversitesi Tarafından 27-29 Ekim 2023 tarihlerinde düzenlenmiş olan “100. Yılında Cumhuriyet’in Kadınları / Kadınların Cumhuriyeti (1923-2023)” başlıklı uluslararası sempozyumda sunulan bildiriden oluşturulmuştur.

kadınlara, toplumsal olaylara değinmiştir. Yazarın eserleri, yaşadığı yıllara ışık tutması münasebetiyle ehemmiyetleri göz ardı edilemeyecek bir değerdedirler. Türk edebiyatı içinde şairliği ile öne çıkan yazarın, roman, öykü ve gezi kitapları yayınlamıştır. Ancak bütün bunların yanında Darülfünun'un edebiyat, coğrafya bölümünden mezun olan Şükûfe Nihal ilk kadın coğrafyacısıdır. Yazdığı romanlarda yaşadığı dönemin olaylarını ve etkilerini roman karakterlerine yükleyerek anlatmıştır. Bunu yaparken hem karakterleri hem de olayları birbirine benzersiz bir olay örgüsü ve kurgu ile birbirine bağlamıştır. Yazarın Cumhuriyetin ilk yıllarına tanıklık etmiş olması Türk Cumhuriyeti Devleti tarihi açısından önem arz ettiğinden romanlarının okunması ve incelenmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Bu yüzden Şükûfe Nihal gibi bir aydın kadının toplumsal sorunları ve şahit olduğu dönemi “Vatanım İçin” adlı romanında ele alması tarihi olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Kadın, Şükûfe Nihal, Tarih, Roman

Abstract

Şükûfe Nihal witnessed the last period of the Ottoman Empire, the War of Independence, the Armistice Period and the establishment of the Republic of Turkey, and supported the National Struggle. She grew up as a patriot and a lover of the nation with the influence of her father in her childhood. Şükûfe Nihal wrote articles for newspapers and magazines at a young age for women to receive the same education as men. Şükûfe Nihal, who received her primary and secondary education in private schools, started writing poetry at the age of seven or eight and her poems were published in newspapers and magazines after the age of 13. She graduated from Darülfünun Literature Department in 1919 and was appointed as a teacher. Şükûfe Nihal touched upon women and social events in her works. The author's works have a value that cannot be ignored as they shed light on the years she lived in. The author, who stands out as a poet in Turkish literature, has published novels, short stories and travel books. However, Şükûfe Nihal, who graduated from the literature and geography department of Darülfünun, was the first female geographer. In the novels she wrote, she described the events and effects of the period she lived in by attributing them to the characters of the novel. In doing so, she connected both characters and events with a unique plot and fiction. The fact that the author witnessed the first years of the Republic is important in terms of the history of the Turkish Republic, which makes it necessary to read and analyze her novels. Therefore, an intellectual woman like Şükûfe Nihal's handling of social problems and the period she witnessed in her novels “For My Homeland” will be examined historically.

Key Words: Republic, Woman, Şükûfe Nihal, History, Novel.

Giriş

Tarih bilimi, toplumluların, milletlerin ve devletlerin tarihini yeni nesillere aktardığından okunması ve öğrenilmesi büyük bir ehemmiyet arz eder. Tarih ilminin diğer ilimlerle ayrıştırılmaz bir bağı vardır. Bu yüzden Tarih bilimi ile ilgilenenler ve çalışanlar multidisipliner bir yaklaşım kullanmak zorundadırlar. Tarihçi, devletlerin bulunduğu çevreyi bilmek zorunda olduğundan Coğrafya ilmine, toplumun sosyal yapılanmasını anlamak için Sosyoloji bilimine, iktisadi durumunu anlamak için İktisat ve Ekonomi bilimine, kültür yapısını idrak etmek için Edebiyat-Sanat ve Felsefe bilimlerine, Orada daha önce yaşayanların hakkında bilgi sahibi olabilmek için Arkeoloji, Antropoloji ve Teoloji bilimlerine vs. örnekleri çoğaltılabilecek diğer bilimleri kullanarak araştırmaları daha güçlü hale getirebilmektedir.

Tarih bilimi ile geçmişte gerçekleşen bir olay ve metne dikkat çekmek ile o dönemin düşünce yapısını ortaya çıkarmak amaçlanır.² Tarihi araştırmalarda bulunanlar, toplumları ve onu oluşturan bireylerin sosyo-kültürel yapısını incelemek için arşivlerin yanında otobiyografiler, romanlar, şiirler gibi edebi metinlerden, modadan, fiyatlardan (fiyat verilen her şey), vs. birçok konudan yararlanabilmektedir. Bu da Tarih ilmi ve diğer ilimlerin birbirinden bağımsız olmadıklarını ortaya koymaktadır.³

İnsanoğlu tarihin ilk zamanlarından itibaren efsaneler, hikayeleri ağızdan ağıza aktarmıştır. İşte roman da insanın anlatma isteğinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Önemli edebiyat türlerinden biri olan romanda, yazıldığı dönemin sosyal-kültürel ve toplumsal yapısı bu eseri yıllar sonra okuyacak olan okuyucuya aktarılması durumu söz konusudur. Bu durum roman türünün tarihi bir önem kazanmasına neden olur. Kısa sürede edebiyat dünyasına hâkim olan roman, modern edebiyatın en gelişmiş türüdür.⁴

Türk tarihinde battalnameler, gazavetnameler, cenknameler tarihten ilham alarak yazılmış eserlerdir. Bundan dolayı Edebiyat ve Tarih arasında yakın bir ilişki vardır. Tarih, edebiyatla kendini ifade ederken, Edebiyat, tarihi olay ve kişileri malzeme olarak kullanmıştır. Tarih, soyut ve insansızken Edebiyat, canlandırma sanatı ile tarihi insanlı ve soyut bir boyuta taşımıştır.⁵ Edebiyat hem sözlü hem de yazılı anlatım yollarıyla yüzyıllardır tarihi malzeme ve misyonunu taşımıştır. Bu yüzden iki bilim arasında kuvvetli bir bağ vardır. Tarih, Edebiyat aracılığı ile bir bilimden ziyade milli bir kültür unsuru olarak da karşımıza çıkmaktadır.⁶

Amin Maalouf'a göre, tarihi romanda, yazar, bir dönemi ve olayı anlatma kaygısı taşımaz, olaylar genellikle karakterlerin etrafında şekillenir.⁷ Tarihi romanda olay örgüsü tarihi kişi ve olaylara dayanırken, romanlarda kendi yaşam ve tecrübelerini aktaranlar da vardır.⁸ Namık Kemal'in "Cezmi" adlı eseri tarihi romanın ilk örneklerinden biridir.⁹ Halide Edip'in "Ateşten Gömlek", Yakup Kadri'nin "Yaban" vs. yazarların eserlerinde yaşamlarında edindikleri tecrübeleri kurgulamış ve okuyucuya aktarmışlardır.¹⁰ Yazarın bizzat yaşadığı hayattan bir şeyler içeren "devir romanları" olarak da adlandırılan bu eserler tarihi malzeme içeren eserlerdir.¹¹ Her roman yazıl-

² Yalçın-Çelik, S. Dilek, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 29.

³ Y. Çelik, S. Dilek, *Yeni Tarihselcilik Kuramı...*, s. 23; A. Serdar Öztürk, 2000. *A New Historicist Approach to James Joyce's Dubliners*" (İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 18.

⁴ Bilge Ercilesun, *Türk Roman ve Hikayesi Üzerine*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2020, s. 314.

⁵ Hülya Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 99.

⁶ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 10.

⁷ Bahriye Çeri, *Tarih ve Roman*, Can Yayınları, İstanbul, 2001, s. 45.

⁸ Hülya Argunşah, *Tarih ve Roman* Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s. 57,103-104.

⁹ B. Ercilesun, *Türk Roman...*, s. 179,314.

¹⁰ H. Argunşah, *Tarih ve Roman ...*, s. 57,103-104.

¹¹ H. Argunşah, *Tarih ve Roman...*, s. 59.

dığı dönemin olayları ve tarihi malzeme içermez. Romanda tarihsel malzeme kullananlar olayları, tarihi gerçeklikten hareket ederek kurgularlar.¹² Devir romanlarında, tarihi ve o dönemi incelemek, romanın yazıldığı dönem ve toplum hakkında bilgi sahibi olmak açısından büyük ehemmiyeti haizdir. Romanın, hayatın içinde yaşananları ve etkilerini yansıtan yönü, roman ve yaşam arasında sıkı bir bağ olduğunu gösterir.¹³ Şükûfe Nihal’in eserleri kendi hayatından kesitler içerdiği için tarihsel bilgiler içermesi açısından araştırmaya konu olmuştur.

Şükûfe Nihal’in hayatı ve çalışmalarını akademik yayın hayatına kazandıran Hülya Argunşah’ın “Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal” adlı eseri yazar ile ilgili en önemli çalışmaların başında yer almaktadır. Ayrıca Şükûfe Nihal’in çalışmaları ve büyük eserleri Yaprak Zihnioğlu tarafından yayına hazırlanmış ve beş cilt şeklinde basılmıştır, Nebahat Çayırık tarafından 1993 yılında yazılmış olan “Şükûfe Nihal Başarın Hayatı Eserleri ve Edebi Kişiliği Üzerine Bir İnceleme” yüksek lisans tezi, Türkân Yeşilyurt Kayhan tarafından 2005 yılında “Kadın Şairde Kadın: Şükûfe Nihal’in Şiirleri” adlı yüksek lisans tezi, 2011 yılında Ömer Batı tarafından “Şükûfe Nihal (Başar)’ın Hikaye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme” isimli yüksek lisans tezi, 2014 tarihinde Salih Dizdar tarafından “Şükûfe Nihal’in Romanları ve Romancılığı” üzerine yazılmış olan yüksek lisans tezi, Yasemin Sancar Koyuncuoğlu tarafından 2024 yılında yazılmış olan “Osmanlı Son Dönemi Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Tarihinin Yeniden Okumak: Şükûfe Nihal” isimli doktora tezi, Esra Şimşek tarafından 2022 yılında yazılmış olan “Romanlarda Kadın ve Din İlişkisi: Semiha Ayverdi ve Şükûfe Nihal Örneği” yüksek lisans tezi, Mustafa Asım Ekmekçioğlu tarafından 2023 yılında yazılmış olan “Şükûfe Nihal Başar’ın Hikaye Roman ve Gazete Yazılarında Eğitim Meseleleri” isimli tezi, yazar ile ilgili diğer kayda değer çalışmalardır. Şükûfe Nihal ile ilgili pek çok ve çeşitli tez, makale ve çalışmalar yapılmıştır. Yazar ile ilgili çalışmaların neredeyse tamamı edebi kişiliği ve çalışmaları ile ilgilidir.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı Devleti’nin son zamanlarına şahitlik etmiş, Cumhuriyet’in kuruluş dönemini ve o dönemin kadını, kadın bir şair olan Şükûfe Nihal’in “Vatanım İçin” adlı romanında tarihin izlerini incelemektir. O dönemde yaşanan gelişmeleri, toplumun yapısını ve yaşayış tarzını Şükûfe Nihal’in kaleminden, yazdığı romanda izleyebilmektir.

Vatanım İçin romanında, Millî Mücadele döneminde Gördes ve çevresinde yaşanan olaylardan alıntılar yapılmıştır. Gerçek kişiler roman kahramanı olarak işlenmiştir. Yine eserde Türk kadınının savaşta gösterdiği kahramanlığa örnek olarak Makbule etrafında yaşananlar, halkın çektiği zorluk, ülkenin içinde bulunduğu durum okuyucuya aktarılmıştır. Çalışmada, eserin işlediği bölgede yaşananların gerçekliğine tarihi açıdan değinilmiştir. Eserin Edebiyat dünyasına katkısı yanında, Tarih bilimine olan katkısının da değerlendirilmesi gerekliliği bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

¹² H. Argunşah, *Tarih ve Roman ...*, s. 61.

¹³ B. Ercilesun, *Türk Roman...*, s. 329.

1. Şükûfe Nihal

1.1. Hayatı

Şükûfe Nihal, 1896 yılında İstanbul'da Yeniköy civarında doğmuştur. İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde liyakatli kadınlarımız arasında yer alan ve eserleriyle öne çıkan şair ve edip olarak bahsettiği Şükûfe Nihal'in kendisine gönderdiği terceme-i halini naklederken, Şükûfe Nihal'in İstanbul'da doğduğu, babasının Sultan Murad'ın Sertabibi Doktor Emin (Paşa)'ın oğlu Miralay Ahmed Bey olduğu ifade edilmiştir. Ahmed Bey'in kültürlü ve edebi çalışmalara önem veren biri olması Şükûfe Nihal'in çocukluğunda gelişmesine büyük bir katkı sağlamıştır.¹⁴ Annesi Nazire Hanım'dır. Askeri bir aileden gelen annesinin babası Binbaşı Şevket Bey'dir. Baba tarafından Kastamonu Katipzadelere dayanan soyu, anne tarafından Fatih Sultan Mehmed'in Nakkaşçıbaşı Mehmed Efendiye dayanır.¹⁵

Babasının görevi dolayısıyla ilk ve orta eğitimini hususi mekteplerde ve evde hususi muallimlerden dersler alarak tamamlamıştır. Evde, Cenap Şahabeddin'in (1870-1934) kardeşi Osman Fahri Bey'den Edebiyat, Şahabeddin Efendi'den de Arapça ve Farsça dersleri almıştır.¹⁶ Yazı yazmaya yedi-sekiz yaşlarında başlamış, on iki-on üç yaşında günlük gazete ve mecmualara makale, şiir ve hikayeleri yayınlanmaya başlamıştır. İbnülemin Mahmud Kemal'in eserinde, Şükûfe Nihal'in hayattaki en büyük zevkinin sanat ve edebiyat olduğunu nakletmiştir.¹⁷

İlk yayınladığı eser "Yıldızlar ve Gölgeleler" isimli şiir kitabıdır. İbnülemin Mahmud Kemal, Şükûfe Nihal'in tavır ve davranışlarındaki nezaketin eserlerine de yansıdığını ifade etmiştir.¹⁸

12 Eylül 1914 yılında İstanbul'da açılmış olan İnas Darülfünun'una¹⁹ gitmiştir. Ancak bu okula kabul edilmesi kolay olmamıştır. Çünkü 1912 yılında Şam'a tayin edilen babasının isteği üzerine Şükûfe Nihal ilk eşi olan Mithat Sadullah ile

¹⁴ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yayınları, C.4, İstanbul, 1998, s. 1812.

¹⁵ Mehmet Behçet Yazar, "Şükûfe Nihal Başar" Edebiyatçılar Âlemi, Edebiyatımızın Unutulan Sıraları, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999, s.15; H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 27.

¹⁶ Yaprak Zihnioğlu, Şükûfe Nihal'in Bütün Eserleri, C. 1, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008, s. IX.

¹⁷ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1812.

¹⁸ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1812.

¹⁹ Yüksek öğretim müessesine olan ihtiyaçtan "Fenler evi" anlamına gelen Darülfünun'un kurulması Tanzimat sonrasında ortaya çıkmış, 1845 yılında çalışmalar başlanmıştır. 20 Şubat 1870 tarihinde Darülfünun'u Osmanlı açılmıştır. İnas Darülfünun'u 12 Eylül 1914 tarihinde açılmış, 1920 yılında kapatılmış, 1921 yılında karma eğitime geçilmiştir. Bk. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Darülfünun", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 8., İstanbul, 1993, s. 521-525. Başta kadınlar Darülfünun'a gidemediklerinden "Hanımlara özel serbest dersler açılmıştı. Bu derslere talebin fazla olması İnas Darülfünun'un kurulmasını zemin hazırlamıştır. Bk. Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. IV, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 19425, s. 1287-1290; Bahar Baskın, "II. Meşrutiyet'te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy. 38, Kasım 2011, s.91-92.

evlenmiş, bu evlilikten oğlu Necdet Sander dünyaya gelmiştir.²⁰ Evli olması, derslere devam etmesi hususunda zorluk yaşayacağı düşüncesiyle Darülfünun’a başvurusu kabul edilmemiştir. Ancak Şükûfe Nihal’in henüz küçük yaşta bile düzenli bir eğitim almak ve kızların erkekler gibi eğitim hayatlarına devam etmesi, üniversiteye gidebilmesi gerektiği hususunda fikirleri olduğu görülmüştür.²¹ Üniversiteye devam etmek isteyen yazar intihar girişiminde dahi bulunmuştur.²² Şükûfe Nihal, eşinden boşandıktan sonra Darülfünun’a devam etmiştir. İnas Darülfünun’da kadınlar için Edebiyat-Riyaziyat ve Tabiiyat şubeleri vardı. İnas Darülfünun’da her şubenin eğitimi üç yıl sürüyordu.²³ Darülfünun’un Edebiyat şubesinde okuyan Şükûfe Nihal, daha sonra Coğrafya şubesine geçiş yapmış, 1919 yılında bu bölümden mezun olan ilk kadın olmuştur.²⁴ Darülfünun’ dan mezun olduktan sonra lisede görev alan ilk kadın öğretmen olarak göreve başlamıştır.²⁵

Şükûfe Nihal’in öğretmenlik görevinde bulunduğu okullar şu şekildedir: Darül Malumat-ı Aliye Coğrafya Muallimliği, İstanbul Kız Sultanisi Terbiye-i Etfal Muallimliği,²⁶ Nişantaşı Orta Mektep Coğrafya Muallimliği,²⁷ İstanbul Kız Lisesi Coğrafya Öğretmenliği, Nişantaşı Kız Orta Mektebi Türkçe Öğretmenliği, Kandilli Kız Lisesi Türkçe Öğretmenliği, Kadıköy Kız Ortaokulu Türkçe Öğretmenliği, İstanbul Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenliği, İstanbul İnönü Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenliği, Beyoğlu Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenliği, İstanbul Atatürk Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenliği, Ankara Atatürk Kız Lisesi Edebiyat Öğretmenliği.²⁸

Kurtuluş Savaşı yıllarında vatanın kurtuluşu için kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin İstanbul şubesinde aktif görev almıştır. 1919 yılında İstiklal Savaşı

²⁰ Neriman Malkoç Öztürkmen, *Edibeler Sefirler Hanımefendiler*, İstanbul, 1999., s. 25; H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 31.

²¹ Şükûfe Nihal’in ilk yazısı kadınların eğitimiyle ilgiliydi. Yazı itihat gazetesinde yayımlandıktan sonra Eylül 1325 tarihli Mehasin dergisinde de “İnas Mektepleri Hakkında” başlıkla neşredilmiştir. Bk. H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s.23.

²² Neriman Malkoç Öztürkmen, “Kadın Ediplerimizler Mülakatlar: Şükûfe Nihal Başar”, *Yeni İstanbul*, 4 Kasım 1954., s. 26. (Mülakatta kendisinin okumak için intihar teşebbüsünü şu şekilde ifade etmiştir; “*En büyük idealim sanat havası içinde yaşamak, kültürümü genişletmek ve bir sanatkâr olmaktır. Ne yapayım ki beni çok erken evlendirdiler. Buna mani olmak için intihara bile teşebbüs ettim. Bakın elimdeki jilet izlerine*”

²³ O. N. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.IV, s. 1290.

²⁴ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s.24-26; M. Taner Tarhan- Ömer Faruk Akün, “Edebiyat Fakültesi” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C.10, İstanbul, 1994, s. 400.

²⁵ Hasene Ilgaz, “Ankara’da Şükûfe Nihal İlkokulu”, *Kadın*, Mayıs 1973, s. 1052; H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s.26; Vedat Çalışkan- Ezgi Özey. “Darülfünun’dan Mezun İlk Kadın: Şükûfe Nihal (1897-1973)”, *Türk Coğrafya Dergisi* 67, 2016, s.61-66.

²⁶ Etfal Muallimliğine atanması ve avans alıp almadığı ile ilgili kendisine sorulması için yazılan belge için. Bk. BOA, 180-9-0-0/ 191-936-7.

²⁷ Şükûfe Nihal’in Nişantaşı tayin edilmesi Maarif Müdüriyeti kaydı. Bk. BOA, 180-9-0-0/ 147-707-25.

²⁸ S. Dizdar, *Şükûfe Nihal’in Romancılığı...*, s. 33-34.

için yaptığı çalışmalar sırasında ikinci eşi olan Ahmet Hamdi Başar²⁹ ile tanışmış ve evlenmiştir.³⁰ Bu evlilikten Günay³¹ adlı bir kızı olmuştur.³² Vatanın kurtulması meselesi ortak noktaları olmuş ve bu uğurda çabalamışlardır.³³

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmış olan Mondros Mütarekesi sonucunda Anadolu toprakları İtilaf Devletleri arasında paylaştırılmıştır. İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan gemileri eşliğinde hareket eden Yunanlılar 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal etmiştir.³⁴ Vatanın düşman işgaline uğraması üzerine çeşitli mitingler düzenlenmiştir. İşgalin protesto edilmesi ve vatanın işgalden kurtarılması, halkı bu işgallere karşı durmaya teşvik etmek için yapılan çalışmalarda Halide Edip, Şükûfe Nihal, Nakiye (Elgün), Münevver Saime, Meliha, Sebahat ve Naciye gibi kadınlar da görev almıştır.³⁵ Sultanahmet Mitinglerinde Şükûfe Nihal de konuşmalar yapmıştır.³⁶

İşte Şükûfe Nihal'in çocukluk ve gençlik yılları Osmanlı Devleti'nin bu son dönemine denk gelmiştir. 93 Harbinin etkisi devam ederken, Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Balkan Savaşları (1912-1913), Birinci Dünya Harbi (1914-1918), savaşları yaşanmış, vatan toprakları dört bir yandan işgale uğramıştır. Bundan sonra Anadolu halkının Millî Mücadele Savaşı başlamış ve ülke toprakları işgalcilerin elinden Kurtuluş Savaşı (1919-1923) ile kurtarılmıştır. Şükûfe Nihal, Vatanım İçin romanında İstiklal Savaşını konu almıştır. Romanda gerçek kişileri de olay örgüsü içinde roman kahramanı olarak işlemiştir.

²⁹ Ahmet Hamdi Başar Darülfünun'un Coğrafya bölümünden mezun olmuş, iktisatçı, siyasetçi bir devlet adamıdır. Millî Mücadeleyi İstanbul'da yer altından destekleyen Müdafaa-i Milliye Cemiyeti içinde yer almıştır. Bk. Murat Koraltürk, *Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları "Gazî Bana Çok Kızmış"*, C. 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 7-8.

³⁰ Ahmet Hamdi Başar ile memleket davasında aynı görüşleri paylaşıyor olması, Ahmet Hamdi Başar'ın hem kendi hem de çocuğu ile ilgilenmesi ve anlayışlı tavırları Şükûfe Nihal'i etkilemiş uzun yıllar devam edecek bir birlikte o dönemde başlamıştır. Bk. N. M. Öztürkmen, *Edibeler Sefirler Hanımefendiler*, s. 26.

³¹ Ahmet Hamdi Başar'ın Şükûfe Nihal'den olma kızı Günay, 1969 yılında vefat etmiştir. Bk. M. Koraltürk, *Ahmet Hamdi Başar'ın...*, s. 57. Günay Başar doğum esnasında hayatını kaybetmiştir. Bk. H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 33.

³² Zeynep Kerman, *Gölgeden Güneşe Faruk Nafiz Çamlıbel'den Şükûfe Nihal'e Mektuplar* Dergâh Yayınları Ankara, 2021, s. 7; H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 33.

³³ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 31.

³⁴ Genelkurmay ATASE Arşivi, İstiklal Harbi Fonu (İSH), K:19, G: 108, Belge: 108-1; Zekeriya Türkmen, "Millî Mücadele Döneminde İstanbul Mitingleri (Mütareke ve İşgal Döneminde Kamuoyu Oluşturma Çabaları)", *Millî Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923*, (Edi. Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoglu, İlhami Danış) C. 11, İstanbul, 2023, s. 267.

³⁵ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını, 1839-1923*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 111-112.

³⁶ Kemal Ariburnu, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1975, s. 53-55; Z. Türkmen, "Millî Mücadele Döneminde...", s. 279; Ş. Kurnaz, *Cumhuriyet öncesinde Türk...*, s. 59,111; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Cem Web Ofset, Ankara, 2006, s. 100.

Şükûfe Nihal, 1953 yılında öğretmenlikten kendi isteği ile emekli olmuş ve kendini edebi faaliyetlere adanmıştır.³⁷ 1953’li yılların sonunda Ahmet Hamdi Başar’dan tek taraflı ayrılmış ve kendine ayrı bir ev tutmuştur.³⁸ 1962 yılında Kadıköy Selamiçeşme’de karşidan karşıya geçerken bir kaza geçirmiştir. Birçok ameliyata rağmen sol bacağı kısa kalmış ve topallamaya başlamıştır.³⁹ Koltuk değneği ile görölmek istemeyen ve kazadan sonra hayata küsen ve yataktan çıkmayan Şükûfe Nihal,⁴⁰ 1965 yılında huzur evine yerleşmiş ve burada 24 Eylül 1973 tarihinde vefat etmiştir.⁴¹

1.2. Edebi Yönü

Batı dünyasında Aydınlanma Çağı sonrasında kültür hayatında yaşanan gelişmeler 18.yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti’ni de etkilemiştir. 1839 yılında imzalanan Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat) ve 1856 Islahat Fermanı sonrasında Osmanlı kültür hayatında Tanzimat Edebiyatı’nın ortaya çıkmasını sağlayan gelişmeleri beraberinde getirmiştir.⁴² 1860 yılında ilk olarak Fransız çevirileri yapılan “roman türü”⁴³ edebiyat ve sanatta yaşanan gelişmeler sonucunda 1870’lerde ilk “Türk romanı” olarak da edebi hayata adım atmıştır.⁴⁴ Roman, Türk hayatında yer edinmiştir. Yazarlar eserlerinde toplumu etkileyen unsurların da tesirinde kalmışlardır.

Osmanlı’nın son döneminde Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük akımları toplumun her kesimini etkilediği gibi Türk edebi hayatına tesir etmiştir. Bu dönemde hikaye ve romanlar halkın da anlayabileceği sade bir dilin kullanılması yaygın hale gelmiştir. Bunun için konuşma ve yazma dilinin aynı olması fikrini savunanlar olmuştur. Bu fikrin savunucularından Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canip’in öncülüğünde Selanik’te Genç Kalemler (1911) çıkarılmıştır. Bu adım “Milli Edebiyatının” “Türk Edebiyatının” ilk adımı kabul edilmiştir.⁴⁵ Milli Edebiyat anlayışıyla birlikte Türk Edebiyatçıları daha çok gözleme dayanan hikâye ve romanlar yazmaya başlamışlardır.⁴⁶ Şükûfe Nihal’in içinde bulunduğu toplumun edebi yönünden etkilenmemesi söz konusu değildir. Kendisi, Osmanlı’nın son dönemi, Meşrutiyet ve Mütareke dönemleri ile Cumhuriyet’in ilk yıllarına şahitlik etmiştir. Kurulan yeni rejimin var olma mücadelesi ile vatani ve milleti koruma adına giriştiği Kurtuluş

³⁷ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 27.

³⁸ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 33.

³⁹ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 69.

⁴⁰ İsmet Kür, *Yarısı Roman*, Everest Yayınları, İstanbul, 2006, s. 38-39; H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 69-70.

⁴¹ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 74.

⁴² B. Ercilesun, *Türk Roman...*, s. 38,323.

⁴³ B. Ercilesun, *Türk Roman...*, s. 43-45.

⁴⁴ B. Ercilesun, *Türk Roman...*, s. 38.

⁴⁵ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1981, 11-13.

⁴⁶ C. Kudret, *Türk Edebiyatında Hikaye...*, s. 13-14.

Mücadelesi'ne sadece tanıklık etmemiş, bu uğurda büyük bir gayretle çalışmıştır. Bu da eserine yansımıştır.

Şükûfe Nihal, yazdığı şiir, hikâye ve romanlarında, kendi hayat hikayesini, ıstıraplarını, heyecanlarını, sıkıntılarını, arayışlarını anlatmaya çalışmıştır. Argunşah, Şükûfe Nihal'in yazdığı altı romanın işledikleri konularına göre iki farklı döneme ayrıldığını belirtmiştir. Bunlardan Renksiz İstirap, Yakut Kayalar ve Çöl Güneşi ferdi içerikli olanlar birinci dönem, Yalnız Dönüyorum, Çölde Sabah Oluyor tefrika, Vatanım İçin ise sosyal içerikli ikinci dönem romanlardır.⁴⁷

İlk dönem romanları kadın, aşk, evlilik temalarını içerir. Şükûfe Nihal ilk romanlarında henüz etrafındaki dünya ve meseleleri eserlerine yerleştirmemiştir. Sosyal olaylara duyarlı olarak yetişmiş olan Şükûfe Nihal, ikinci dönem romanlarına dış dünyada yaşanan olayları dahil etmeye başlamıştır. Yalnız Dönüyorum romanı yazarın ferdi konulardan sosyal konulara yöneldiği ve iki dönem arasında geçişi simgelemektedir. Çölde Sabah Oluyor ve Vatanım İçin romanlarında sosyal yaşam ve hayat konularını içermektedir.

Romanın olay örgüsü içinde yansıyan yazarın hayat hikayesi, sanat eserine dönüşmüştür. Bu yüzden romanda kurgulanan dünyanın bir parçası olan gerçekliği birbirinden ayırmak ise mümkün değildir.⁴⁸ İnci Enginün, yazarın hayatı ile ilgili bilgiler romanları ve hikayelerinde yer aldığından bunların biyografik roman olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Çalışmaları, yazarın içinde yaşadığı dönemde çevresinde olanları şiirlerine ve kurgulayarak romanlarına aktardığı tecrübeleridir.

Şükûfe Nihal, yaşadığı zengin ve fırtınalı hayatı, öğretmenlik izlenimlerini romanlarına yansıtmıştır. Ayrıca romanlarında kadının evlilikte söz sahibi olmalarını savunmuş, kadının toplumdaki yerini araştırmış ve Anadolu halkının yaşamlarını da romanlarına dahil etmiştir.⁴⁹

20 Ağustos 1933 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi üçüncü sayfasında yer alan “Hem Nalına Hem Mihına” adlı köşe yazısında, yazar, Yakut Kayalar isimli romanı kaleme almış olan Şükûfe Nihal ile çıktığı Şili yolculuğunda şairin doğa karşısında büyülenmesi, kalem ve kâğıdı olmadığı halde gördüğü güzellikleri yazmak, çizmek istediğini söyleyerek kendisini yol kıyısında indirmelerini söylediğini nakletmiştir.⁵⁰

13 Haziran 1931 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin üçüncü sayfasında yer alan ve Aka Gündüz tarafından kaleme alınan yazıda, Şükûfe Nihal'in Yakut Kayalar isimli eseri değerlendirilmiştir. Yazarın yayınlanan altıncı eseri olan Yakut Kayalar için basit konuların bir musikişinas edasıyla işlendiğini, Lamartin'e benzettiği şairin şiirin kendisi olduğunu da belirtir. Aka Gündüz eserden çok Şükûfe Nihal'in şairliğini ve şiirlerini

⁴⁷ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 211.

⁴⁸ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 212.

⁴⁹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2002, s.290-291

⁵⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ağustos 1933, Sayfa 3.

öve öve bitiremez ve bunu bilerek yaptığını da ifade etmiştir. Çünkü Şükûfe Nihal’in kıymeti bilinmesi ve övülmesi gereken bir yazar olduğunu da eklemiştir.⁵¹

30 Temmuz 1935 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi’nde sayfa beşte Şükûfe Nihal’in kendi kaleme aldığı “Belediyece Arkadaşlara” isimli yazıda, İstanbul gibi güzellikleri olan bir şehrin, adalara ve farklı mekanlara tatile gidemeyen ve imkânı da olmayan halkı için park ve bahçelerin yapılması gerektiğini, Şarbayın (Belediye Başkanı) ve belediye çalışanlarının Avrupa görmüş eğitilmiş kimseler oldukları ve söylediklerini anlayacak insanlar olduklarını belirtmiştir.⁵²

13 Mart 1933 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nin beşinci sayfasında Şükûfe Nihal’in yazılarında değişimin olduğu Tevfık Fikret ve Faruk Nafiz’den kalan hece veznine uyan bir şair olduğu, artık yıldızlardan ve güneşten değil işten sermayeden, istihsal-den, pazardan ve köylüden bahsetmeye başladığı ifade edilmiştir.⁵³ Şükûfe Nihal’in cevapladığı ankette ise kendisi Çöl Güneşi’nde ifade ettiği gibi kadının toplumdaki ve erkeklerin gözündeki yerinin değişmesi gerektiği, kadının istediği mesleği seçmesi ve kendi geçimini sağlayabilmesi gerektiğini tekrar dile getirmiştir.⁵⁴ Toplumun dayattığı kadının evde olması gerektiği düşüncesi uygulanacaksa her kadına uygun sıcak ve rahat bir yuva verilmesi gerekliliğinin ortaya çıktığı ve bunun ise mümkün olmadığı vurgulanmıştır.

28 Ocak 1935 yılında Cumhuriyet Gazetesi sayfa beşte Şükûfe Nihal’e Kadın Say-lavlar (Milletvekili) hakkındaki düşüncesi sorulmuştur. Yazar; “*Kadın Saylavların iyi eğitim almış, siyasi ve sosyal konularda bilgi sahip, kendi çevresi dışına çıkmayı başaran, zengin, fakir ayırmaksızın kızların ahlakı ve çocukların terbiyesi önemli bir iştir. Mektepler ve eğlence yerleri dışında sokaklarda gençlerin yetişmesinde bir etkiye sahiptir. Bunlar şuurlu Türk genci yetiştirmek için gereklidir. Çocuklarını ölüme terk etmek zorunda kalan ve kadınları alçaltıcı ve ahlaksızlığa iten durumlar ortadan kaldırılmalıdır. Mekteplerde yoksul çocuklar için tedbirler alınmalıdır. Anadolu kadını bilgisizdir. Doktora, ebeye ve mektebe sahip olmayan sayısız köy vardır. Çocuk hastalıkları ve ölümleri çok sık yaşanmaktadır. Çocukların dilendirilmesine engel olunmakla birlikte bu çocuklara ve kimsesizlere bakacak, okutacak hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacak kurumlar kurulmalıdır. Yurdun her köşesinde yoksulluk çekenlere ve ihtiyaç sahiplerine ulaşacak seslerini duyacak kurumlar olmalı, sesi duyulmayan tek insan kalmamalıdır. Lüks harcamalar yapan zengin kadınlara yurt duygusu aşılanmalıdır. Fabrikalarda yaşlılar ve çocuklar çalıştırılmamalıdır. Çocuk yetiştirdiklerinden kadınlar cephe gerisinde askeri hizmet etmeli. Kadınlar en birkaç ay bile olsa askeri eğitim alarak düşman saldırısında evini, çocuklarını kurtarmak için savaşmayı öğrenmelidir.*” demiştir.⁵⁵

Şükûfe Nihal, genç yaşına rağmen fikirlerini özgürce ifade edebilme imkânı bulmuştur. Bunu yaparken de sadece yakın çevresine değil, gazete ve dergilerde de fikirleri

⁵¹ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Haziran 1931, Sayfa 3.

⁵² Cumhuriyet Gazetesi, 30 Temmuz 1935, Sayfa 5.

⁵³ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mart 1933, Sayfa 5.

⁵⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mart 1933, Sayfa 6.

⁵⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ocak 1935, Sayfa 5.

yer almıştır. Yazar, Osmanlı'nın son döneminde Balkan Savaşları devam ederken devletin buhranlı zamanlarında düşüncelerini özgürce ifade ederek kadın sesi olmayı başarmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İstanbul ve İzmir'in işgalleri, Anadolu topraklarının İtilaf Devletlerince paylaşılması karşısında vatan topraklarının kurtarılması için Millî Mücadelenin içinde yer almıştır. Yazar, ayrıca siyasi anlamda kadın örgütlenmelerinde aktif rol oynamış, 1923 yılında Nezihe Muhittin başkanlığında kurulmuş olan Kadınlar Halk Fırkası'nın Katib-i Umumi görevini Şükûfe Nihal üstlenmiştir.⁵⁶

2. “*Vatanım İçin*” Romanı

2.1. Genel Bilgi

Yeni İstanbul Gazetesi'nde 1 Ocak-28 Şubat 1955 tarihleri arasında 59 gün süresince yayınlanmıştır.⁵⁷ Bu yayınlar, 2007 yılında Gördesliler Derneği tarafından birleştirilerek kitap haline getirilmiştir. Yazarın kaleme aldığı son romanıdır.⁵⁸ Hülya Argunşah bu romanın yazıldığı dönemde “Akdağ Romanı” diye adı geçen eser olduğuna inanmaktadır. Eserde savaşın Gördes'teki kırılma noktası da Akdağ'da geçen çatışmadır. Vatanım İçin, Milli Mücadele'yi konu alan ve dönemin bölgesel olaylarını derinlemesine inceleyen önemli bir eserdir. Mili Mücadele döneminde Gördes'te yaşanan gerçek olaylar üzerine inşa ederek roman dünyasına taşımıştır.⁵⁹ Romanın baş kahramanı Gördesli Makbule, gerçekten de Yunan işgaline uğramış ve vatan uğrana Manisa ile çevresinde faaliyetlerde bulunan çetelere katılmış Gördesli Makbule'den esinlenmiştir.⁶⁰ Yunanlıların 15 Mayıs 1919 Perşembe günü İzmir'i işgal edip⁶¹ Batı Anadolu'ya ilerlemeleri ile Makbule⁶² eşiyle birlikte düşmana karşı çete savaşlarına katılmıştır. Bu, Türk kadınının savaşta gösterdiği azim ve cesaretin

⁵⁶ Zafer Toprak “Kadınlar Halk Fırkası, Halkasından Önce Kurulan Parti”, Tarih Ve Toplum, C. 9 S. 51, 1988, İletişim Yayınları, S. 30-31; Zerrin Ediz, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993), (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi), 1994, s. 18.

⁵⁷ H. Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını...*, s. 327; Şükûfe Nihal Başar, *Vatanım İçin*, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2007, s. 5.

⁵⁸ S. Dizdar, Şükûfe Nihal'in Romancılığı..., s. 212.

⁵⁹ S. Dizdar, Şükûfe Nihal'in Romancılığı..., s. 213.

⁶⁰ S. Dizdar, Şükûfe Nihal'in Romancılığı..., s. 212; Makbule'nin silah kuşanarak dağı çıktığı ve orada cesurca çarpışarak şehit olması halk arasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Bk. Nihal Yeğ-nobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, Can Yayınları, İstanbul, 1999, s. 86.

⁶¹ Zeki Sarıhan, *Çerkez Ethem'in İhaneti*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1966, s. 30.

⁶² Anadolu'nun işgaller karşısında savunması için halk tarafından kurulan *Milli Direniş'e*, çeteler kurarak ya da kurulmuş olan çetelere kadınlar, hatta çocuklar da katılmıştı. Kadınlar kimi zaman erkekleri de içlerine alarak kurdukları milis güçlerine liderlik etmiş ve birlikleri yönetmişlerdi. İzmit ve çevresinde Fatma Seher, Gördes'te Makbule, Mudurnu'da Fatma Kadın, Aydın'da Ayşe, Adana'da Tayyar Ramiye, Osmaniye'de Rahime, Gaziantep'te Yirik Fatma Hanım Millî Mücadelede önemli rol oynamış kadınlardı. Bk. Metin Aydoğan, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı*, Umay Yayınları, İzmir, 2005, s. 237; Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1987, s. 237.

muazzam örneklerindendi. Yazar, Ali karakteri üzerinden vatan için, millet için hal-
kın, evlerini terk ettikleri, dağlara saklandıkları ve vatan uğrunda malları yanında
canlarını da feda ettiklerini nakletmiştir.⁶³

Vatanım İçin romanında olayın başkahramanlarından olan Makbule⁶⁴, vatansever
Türk kadınının savaşta gösterdiği kahraman, cesur ve savaşçı kimliğini temsil etmiş-
tir. Makbule eşi Halil Efe, Demirci Kaymakamı ve Muva-yı Milliye Birlikleri’nin
başı İbrahim Ethem, Çerkez Ethem ve daha birçok karakter Şükûfe Nihal’in gerçek
bir hayat hikayesinden, Türk tarihinden örnekler vererek inşa ettiği birer karakter-
lerdi.⁶⁵

2.2. Romanın Olay Örgüsü

Hikâye Kurtuluş savaşından otuz iki yıl sonra doğduğu ve savaşın merkezinde olan
yere Ali’nin geri dönmesi ile başlamıştır. Bandırma, Manyas, Balıkesir, Sındırgı, Ak-
hisar yolculuğundan sonra Gördes’e giden iki saatlik yolu, bozuk bir otobüsle ve
bunun tamir edile edile gitmesiyle beş saatte gitmiştir. Burada gittiği otelden Kurtu-
luş Savaşı’nda yakılıp yıkılmasına rağmen asil Türk milletinin, asil bir sembolü haline
gelen Kaymak Camisinin minaresine bakarak gurur duymuştur. Kurtuluş Savaşı’nın
yaşandığı zamanda Anadolu halkı, çeşitli şekillerde zulümlere maruz kalmış, evleri,
ibadet yerleri yakılmış ve yıkılmıştı.⁶⁶ Bu yüzden yaşadıkları yerleri terk etmek zo-
runda kalmışlardı. Yunanlılar ile mücadele devam ederken halkın bir kısmı dağlarda
saklanarak mücadeleye devam etmişlerdi.

⁶³ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 14.

⁶⁴ “Yunan işgalinde akıncılar müfrezesi içinde bulunan Halil Efe’nin karısı Gördesli Bayan Makbule, henüz
yirmi yaşlarında cesur ve çevik bir kadındı. Makbule, 1921 yılında Halil Efe ile Demirci’de evlenmişti. Evlilik-
lerinden iki ay sonra kocası ile vatanı kurtarmak için dağa çıkmış, sekiz ay dağlarda kar, yağmur ve çamurda
beraber gezmiş ve düşmanla muharebe edip Millî İstiklâl Savaşı içi yılmaz bir azim ve sebatla erkeklere örnek
olmuştur. Makbule, siyah pantolon, ceket ve uzun bir manto giyinir, ayağında çizme, başında siyah başlık ve
elinde bir Japon filintası taşırdı. Düşmandan iğtinam ettiği doru atı üstünde daima müfrezenin artçısıydı. Pek
çevik ata biner ve iner, tehlike zamanında herkesten evvel silâhını kullanırdı. Birkaç müsademeye girdiği gibi iki
defa da düşmanın pususuna düşmüş ve hiçbir zaman metânetini kaybetmemiş, hatta telâş gösterenlere cesaret
örneği olmuştur...” Bk. Cahit Çaka, *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*, As. Fb. Basımevi, Ankara, 1948,
s. 60-61; Fevziye Abdullah Tansel, *İstiklal Harbinde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi
Yayını, S. 21, Ankara, 1991, s. 52-54. Ferhat Uyaniker, *Millî Mücadelede Türk Kadını*, (Marmara
Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2007, s. 86-88; *Türk Ansiklopedisi* “Gördes Kızı Makbule”, C.18,
Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1970, s.20.

⁶⁵ Mustafa Asım Ekmekçioğlu, Şükûfe Nihal Başar’ın Hikâye, Roman Ve Gazete Yazılarında Eği-
tim Meseleleri, (Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitim Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi),
Konya, 2023, s. 47.

⁶⁶ Yunanlılar ele geçirdikleri yerleri yakıp yıkıyorlardı. Bk. N. Yeğinobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s. 95;
Namaz vaktinde caminin kapılarını kilitleyerek içinde bulunan insanlarla birlikte ateşe vermişlerdi.
İnsanlar yanan evlerden canlarını kurtarmaya çalışmışlardı. Bk. N. Yeğinobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s.
96-97.

Ali yıllar sonra geldiği Gördes'te, çarşıda karşılıklı duran dükkanlar ve çayhaneden radyo sesleri⁶⁷ duymuştur. İstanbul, Ankara ve İzmir radyolarındaki seslerle sokak birbirine karışmıştır. Radyolardan duyulan “Kıskan beni, göğsünde uyut, yan ateşimden”, “Ben esmeri lokum ile beslerim”, “Sevdimse seni kalbe ateş koy demedim ya” sözleri havayı sarmıştır. Yazar, Ali'nin ağzından, bu bayağı şarkıları yayınlayan, güftesini yapan ve seslendirenlere Allah akıl ve zevk versin diye yakınmıştır. Yazarın, uydurma sözcüklerden oluşan bu şarkılardan rahatsız olduğu açıktır.⁶⁸

Ali ve Makbule'nin çocukluklarının geçtiği Gördes'te birlikte okula gitmişlerdir. Ancak kızlar büyüdüklerinde hem ev işleri hem de evlilik çağına⁶⁹ geldikleri düşünüldüğünden okula gönderilmemiştir. Ali'nin Makbule'ye “sen kızsın seni okutmazlar sözü” o dönemde kızların belirli bir yaştan sonra okula gönderilmediklerini ifade eder. Aileler hep birlikte bahar şenlikleri için dere kenarlarına gitmiştir. Kızlar, Kum Çayı kıyısında hayalini kurdukları evleri kumdan yapmış ve dileklerini belirtmişlerdir.⁷⁰ Anadolu'nun her tarafında bu şenliklerin benzer şekilde yapıldığı bilinmektedir.⁷¹ Kızlar nakışlar örer ve halılar dokurdu.⁷²

Ali'nin babası Balkan Savaşlarında şehit düşmüştü. Ali'nin çocukluğunda kendi aralarında toplanan Gördes halkı, kahramanlık ve savaş hikayeleri ile yaşananları millet ve memleket meselelerini konuşurdu. Ali ve Makbule de bu hikâyelerle büyümüşlerdi.⁷³ Ali Erzurum'da, Çanakkale'de, Balkanlar'da ve daha pek çok yerde vatan uğruna verilen mücadelelerin hayranlığı ile askere gitmeye karar vermişti. Ancak eniştesi o sırada uğraştığı ticaret işlerini öğrenmesi için İzmir Ticaret Mektebi'ne⁷⁴ gitmesini istemişti.⁷⁵

⁶⁷ Radyo yayıncılığının Türkiye'de kurulması 1927 yılında Ankara ve İstanbul radyoları ile olmuştur. Yayın hale gelmesi ise 1964 sonrasındır. Bk. Türkmen, “Türkiye’de Radyo Yayıncılığının...”, s. 6-8.

⁶⁸ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 11-15.

⁶⁹ Yazar Nihal Yeğınobalı Cumhuriyet Çocuğu adlı romanında Gördes'te kızlara evlilik ile fikirlerinin sorulmadığını nakletmiştir. Bk. N. Yeğınobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s.75-79.

⁷⁰ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 17-19.

⁷¹ M. Öcal Oğuz, Erkan Aslan, *Türkiye’de Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*, Ankara, 2020, s. 99-103, 117.

⁷² Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 28-30; Kız çocuklarının okutulması 1858 yılına kadar Sıbyan mektepleri ile sınırlı kalmıştı. Kızlar Kur'an okur namaz surelerini öğrenirlerdi. İlk kız Rüştıyesi 1858 yılında (3 Rebiülahir 1275) eğitim hayatına başlamıştır. Kız rüştıyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla da 1869 tarihinde Darülmualimat, 1878 yılında Kız Sanayi Mektebi açılmıştır. Bk. Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. I- II, Eser Matbaası, İstanbul, 1977, s. 457-458; O. N. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. IV, s. 1067; Mustafa Şanal, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kız Öğretmen Okulunda Görev Yapan Kadın İdareci ve Öğretmenler ile Okuttukları Dersler”. Belleten 68, sy. 253, Aralık 2004, s. 651-653.

⁷³ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 23.

⁷⁴ İzmir önemli bir ticaret merkezi olduğundan burada yabancılara ait (Rum, İngiliz, Ermeni ve Fransızlara ait hem dini ve ticaret okulları Osmanlı Devleti'nin burada bir okul açmasından önce olmuştur. İzmir Ziraat ve Ticaret Mektebi daha sonra Hamidiye Ticaret Mektebi olarak anılan

Ali'nin çocukluğundaki Gördes'te evler taştan ve ikişer, üçer katlıydı. Otuz iki yıl sonrakinde ise farklı binalar vardı.⁷⁶ Ali'nin ablasının düğünü sekiz gün sürmüş ve düğünde çok farklı eğlenceler ve etkinlikler düzenlenmişti.⁷⁷

Zabit olmak isteyen Ali İstanbul'a gitmiş ve İstanbul'da bulunduğu sırada Şişli'de bulunan amcasını da ziyaret etmiştir. Amcasının Ali'nin yaşına yakın Nefise ve Kadriye isminde iki kızı vardır. (Bu kızlar daha sonra moda isimler seçerek adlarını Nuran ve Suzan diye değiştirmişlerdi.) Nuran Darülfünun'a, Suzan ise Senayî-i Nefise'ye gitmişlerdi. Ali'nin ablası yazdığı mektuplarda bu kızları sorup merak ederdi. Bu merakın bir nedeni Ali'nin bu kızlardan biri ile evleneceğini düşünmesiydi.⁷⁸ Ancak Ali süs ve moda heveslisi, memleket hakkında kaygıları olmayan, İstanbul'un modernliğine uyma kaygısı güden amca kızlarının aksine süs, hayali ve kaygısı vatan ve milletle olan Makbule ile evlenme arzusundaydı.

İstanbul'da harb ile ilgili savaş levhaları sokaklara asılmış, etrafta aç askerler, çocuklar can verirken amca kızlarının da dahil olduğu sosyete, süslenmek, balolara gitmek ve bu balolar için özel kıyafetler diktirme kaygısı taşıyordu. Çanakkale'de verilen şehitlerin kanı dere gibi akarken bir yandan yanık marşlar söyleniyor bir yandan ölüme koşanlar, bir yanda kolsuz bacaksız, ağzı burnu yontulmuş gaziler, kaldırımında aklıktan ölenler diğer yanda düşman zabitleri ile danslar, balolar...⁷⁹ İstanbul'da mahalleler arasındaki farklılıkları Yahya Kemal de kaleme almıştır. Yahya Kemal, özellikle Şişli, Nişantaşı, Kadıköy ve Moda'yı ezansız, kefare mahallelerine benzetmiştir.⁸⁰

Gördes'te geçen hikâyeye Ali ve Makbule'nin çocukluk aşkları üzerine inşa edilmiştir. Çocukken Anadolu'nun her tarafında (Erzurum, Çanakkale, Balkan) atalarının gösterdikleri mücadelelerin hikayeleri ile büyümüşlerdi.⁸¹ Ali'nin zabit olmak için gittiği İstanbul'da Çanakkale savaşından dönen yaralı, gazi askerler vardı. Birinci Dünya savaşında Çanakkale cephesini özellikle İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmek ve çok farklı cephelerde savaşmak mecburiyetinde bırakarak mağlubiyetini garantilemek amacıyla açmışlardı. Ancak Türklerin Çanakkale muharebelerinde gösterdiği azim ve gayret karşısında itilaf devletleri mağlup olmaya mahkûm olmuşlardı. Türklerin Çanakkale Savaşındaki galibiyetleri Birinci Dünya Harbinden ağır bir mağlubiyetle çıkmalarına yetmemiş ve Mondros Mütarekesi ve

okul 1883 yılında Sultan Abdülhamit Han döneminde açılmıştır. Bk. Ayşenur, Erdoğan, Hamidiye Ticaret Mektebi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Tarih Anabilim Dalı. İstanbul, 2016, s. 13-14,24)

⁷⁵ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 24-25.

⁷⁶ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 16.

⁷⁷ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 22.

⁷⁸ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 25-26.

⁷⁹ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 22.

⁸⁰ Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, MEB Basımevi, İstanbul, 1969, s. 128-129

⁸¹ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 24.

Sevr Antlaşmalarıyla Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri tarafından paylaşılmıştır. Anadolu toprakları her yerden işgal edilmiştir.⁸²

Osmanlı Devleti toprakları İtilaf Devletlerince paylaşılmıştı. Buna göre İngiltere tarafından işgal edilen yerler: Musul, İskenderun, Antakya, Batum, Kilis, Ankara İstasyonu, Antep, Haydarpaşa İstasyonu, Konya İstasyonu, Maraş, Birecik, Samsun, Urfa, Merzifon, Kars, Fransız Devleti'nin işgal ettiği yerler: Mersin, Dört Yol, Doğu Trakya Demiryolları, Adana, Pozantı, Toros Tünelleri, Şark (Doğu) Demiryolları, Akköprü, Çiftehane, Afyon İstasyonu. İngiliz ve Fransızlar tarafından ortak olarak işgal edilen yerler: Çanakkale Boğazı, Turgutlu (Kasaba)- Aydın Demiryolu. İtalya'nın işgal ettiği yerler: Konya İstasyonu, Antalya, Kuşadası, Marmaris, Bodrum, Fethiye, Afyon, Akşehir, Malkara, Burdur. Yunanlıların işgal ettiği yerler: İzmir, Uzunköprü-Hadımköy Demiryolu.⁸³ Bu işgallerden daha vahim olanı ise Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak başlatmış olduğu vatan savunmasına karşı yapılan ayaklanmalarda Türk halkının içlerinde bulundukları zararlı cemiyetlerin ve çetelerin faaliyetlerinin varlığıdır. Yazarın romanda da bahsettiği gibi daha önce Kuva-yı Milliye birlikleri⁸⁴ içinde yer alan Çerkez Ethem⁸⁵ ve adamları düzenli ordunun kurulması fikrine karşı çıkmışlardı. Gazi Paşa, vatanı buhranda kurtaracak et etkili yöntemin Çerkez Ethem gibi Kuva-yı Milliye kumandanlarının orduya katılmaları için ikna edilmeleri gerektiğini savunmuştur.⁸⁶ Çünkü Çerkez Ethem'in içinde bulunduğu Kuva-yı Seyyare Birlikleri bulundukları bölgelerde yağma faaliyetlerinde bulunmuş ve rahat hareket etmişlerdi.⁸⁷ Askeri düzen içine girmek ve yaptıklarından dolayı hesap vermek istemediklerinden bunların bir kısmı düzenli orduya

⁸² Enver Ziya Karal, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1965*, TTK Yay., Ankara, 1981, s. 1-5.

⁸³ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. 1, MEB Yay., İstanbul, 1991, s. 32-63; Temuçin Faik Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 76.

⁸⁴ Kuva-yı Milliye birlikleri, işgallere karşı halkın kendi içinden çıkardığı bir sivil güçtü. Kuva-yı Milliye birliklerine katılanlar hiç kimseden, emir almadan ulusun kendi vicdanı ile ortaya çıkmış gönüllerden oluşmuştu. Bk. Kemal Arı "Kuva-yı Milliye'nin Yeri ve Önemi", *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (Yay. Haz. Oktay Gökdemir), II. Kitap, BMS Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 181. Başlarda bu birliğe başvurulmasının ana nedenleri arasında Mondros Mütarekesinin çiğnenmediğini göstermekti. Bk. Sina Akşin, *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, C. 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 95-97.

⁸⁵ Uzun yıllar dağlarda şekavet ile yaşamış ve memleketin kanını emmiş bir asi olan Çerkez Ethem, Ankara tarafından affedilmiş ve birinci Seyyar Kuva-yı Milliye kumandanı olarak atanmıştır. Bk. Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 42. Kuva-yı Milliye'de birçok başarıya imza atmış ve isyanları bastırmıştı. Bk. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 75,82,85,90,95,97,103.

⁸⁶ Halil İnalcık, *Millî Mücadele Tarihi (1908-1923)*, Kronik Kitap, İstanbul, 1922, s. 97-98; Çerkez Ethem adamları Gördes'e çekildiklerinde bazı adamları Milli güçlere karşı taarruza geçmeleri gerektiğini savunmuş ancak Çerkez Ethem Yunan ordusuna iltica etmek istemiştir. Bk. Çerkez Ethem Anıları, Berfin Yayınları, 1993, s. 127-128.

⁸⁷ H. İnalcık, *Millî Mücadele Tarihi*, s. 99; T. F. Ertan, *Başlangıcından Günümüze Türkiye...*, s.127.

karşı ayaklanmış, bunun üzerine düzenli ordu onun üzerine gönderilmiştir.⁸⁸ Çerkez Ethem, daha sonra Yunan işgal kuvvetlerine katılmıştır.⁸⁹

Yunan ordusunun hızla ilerlemesi ile İzmir’in işgalinden on gün sonra 25 Mayıs’ta Manisa ve çevresi işgal edilmişti. 29 Mayıs’ta da Turgutlu işgale uğramıştır. Yunan birlikleri Akhisar’ı da işgal etmişlerse de beş gün sonra geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Yunanlıların ilerleyişini durdurmak için kısa süre sonra, Akhisar-Soma ve Salihli-Alaşehir hatlarında Kuva-yı Milliye cepheleri meydana getirilmiştir. Yunanlıların Anadolu içlerine ilerleyişleri bu cepheler sayesinde bir yıl duraklatılmıştır. Yunanlılar işgal birliklerini takviye ettikten sonra, 22 Haziran’da Akhisar, 23 Haziran’da Salihli, 24 Haziran’da Alaşehir, Soma ve Kırkağaç, 28 Haziran’da Kula, 29 Haziran’da Eşme, 15 Temmuz’da Gördes ve 21 Temmuz’da Demirci’yi işgal etmişlerdir. Gördes ve Demirci dörder defa Yunan işgaline maruz kalmıştır.⁹⁰ Gördes ve civarı tamamen 30 Ağustos 1922’de düşman işgalinden kurtarılmıştır.⁹¹

Romanda, Yunanlıların işgal ettiği köylerde kadın ve çocukları katlettikleri, bölgeye gelen Jandarma ve Kuva-yı Milliye birlikleri yüzünden bunların geri çekildikleri belirtilmiştir. İlk kurşunun Karatepe köyünde patladığı, Kayacık köylülerinin düşmanın işgali karşısında köylerini terk ettikleri ve Gördes’e sığındıkları, civardaki Rumların⁹² başka yere götürülmesi tavsiye edilmiştir.⁹³ Gördes’te bir müdafaa kuvveti mevcuttu. Ancak bunlar düşmanı geri püskürtecek kadar fazla değildi. Düşman Gördes’e gelmiş ve kendilerine istedikleri verilmiştir.⁹⁴

Yunanların yaptığı tacizlere sinirlenen Makbule’nin abisi Asım, düşmanın evlerini basıp yağmalaması ve kendisini sorguya çekmelerinden sonra eve dönmüş ve düşmanla çarpışmak üzere Saruhanlı tarafındaki milli kuvvetlere katılmaya karar vermişti. Çerkes Ethem ve adamlarının Gördes tarafına doğru geldiğini duyan Yunan birlikleri Gördes’ten çekilmiştir. O sırada düzenli orduya katılmak istemeyen ve daha önce düşmana karşı başarılı faaliyetler yürüten Çerkes Ethem ve birliği, Yunanlarla savaşmak için değil onlara katılmak için Gördes tarafına gitmişlerdi.⁹⁵ Halk başta Çerkes Ethem’in gelişine sevinmişse de onun Yunan işgalcilerine katılacağını öğ-

⁸⁸ Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 331.

⁸⁹ Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 349.

⁹⁰ Nejdett Bilgi, “Millî Mücadele Döneminde Manisa”, Milli Mücadele’nin Yerel Tarihi 1918-1923, C.1, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2023, s. 133,169.

⁹¹ Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 126.

⁹² Osmanlı Devleti içinde olan diğer milletler gibi (Ermeni, Yahudi) Rumlar da yüzyıllarca Türklerle birlikte millet olarak Bk. İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008, s. 201. kardeşçe yaşamışlardır. Bk. N. Yeğınobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s. 82-83.

⁹³ Ş. N. Başar, *Vatanım İçin*, s. 37-39.

⁹⁴ Yunan askerleri Gördes’i ele geçirdiklerinde Bk. N. Yeğınobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s. 91. Türklerin bütün mallarına el koymuşlardı. Türkler ilk defa kölelik ve yoksulluğu yaşadılar. Bk. N. Yeğınobalı, *Cumhuriyet Çocuğu*, s. 85.

⁹⁵ Gördes Kaymakamını tehdit eden Çerkes Ethem Yunan işgal birliğine adamlarını göndererek onlara katılacağını belirtmiştir. Bk. Z. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 349.

rendiklerinde ne yapacaklarını bilememişlerdi. Çerkes Ethem ve adamları bir müddet Gördes'te kalmış ve halktan birçok istekleri olmuştu. Gördes halkı Çerkes Ethem'i oyalamaya çalışmıştı.

Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla okuldan erken mezun olan Ali, Türk ordusunun Gördes'e yaklaştığı şeklinde bir yalan haber yaymıştı. Bu, Çerkes Ethem'in Gördes'ten kaçmasına neden olmuştu. Gördes yakınlarındaki Kayacık köyünde geceyi geçiren Çerkes Ethem ve adamları arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Yaşanan tartışmada Çerkes Ethem'in bazı adamları Pehlivan adlı efenin etrafında toplanmış ve işgalci Yunan ordusuna katılmaktan vazgeçmişlerdi.⁹⁶ Çerkes Ethem ve kırk-elli adamı Yunanlılara katılmak için oradan uzaklaşmışlardı.

Gördes'i Çerkez Ethem ve adamlarından kurtarmayı başaran Ali'nin isteği çocukluk aşkı olan Makbule'yle evlenmekti. Makbule'nin annesi Zeliha Hanım'ı evlilik için razı etmişti ancak Zehra Hanım cephede çarpışan oğlu Asım'a da sorulmasını ve rızasının alınmasını istemişti. Düğün planlarını gerçekleştiremeden Ali, vatan savunmasına katılmak üzere Gördes'ten ayrılmıştı. Parti Pehlivan'ı takip eden ve Çerkez Ethem'den ayrılan adamlar, Kuva-yı Milliye reisi ile görüşmüştü. Efelerin affedilmesi ve onların milli kuvvetlere katılması Ankara tarafından onaylanmıştı. Bunun üzerine Parti Pehlivan başta olmak üzere bazı efeler bölgenin savunmasında milli güçlere katılmıştı. Parti Pehlivan ile bulunanlardan Halil Efe⁹⁷ Makbule'yi görmüş ve onunla evlenmek istemişti. Zeliha Hanım'ın karşı çıkmasına rağmen efeler milli kuvvetlerin karşısında yer almasını diye Halil Efe'nin Makbule ile evlenme isteğini kabul etmişti. Ali Gördes'e geri döndüğünde Halil Efe'yle Makbule nişanlanmıştı. Makbule, istememesine rağmen Halil Efe'yle evlenmişti. Düşmanın bulundukları yeri tekrar işgal tehlikesinden dolayı milli direniş güçleri dağlara sığınmıştı. Efelerin eşleri de onlarla birlikteydi. Efelerle yola çıkan Makbule, evlendikleri süre boyunca Halil Efe'yi yanına yaklaştırmamış ve ona silah arkadaşı gibi davranmıştı. Makbule'nin cesareti ve çevikliği herkesin dikkatini çekmişti. Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey efeleri ve birliği yönetmişti.

Ali, Makbule ve Halil Efe düşmanla girilen sayısız çatışmaya birlikte girmişlerdi. Ali Makbule'yi kışkırdığı halde Halil Efe'nin çarpışmalardaki cesaretine ve yiğitliğine hayran kalmıştı. Herkes Makbule'nin yiğitliği karşısında aciz görünmekten çekinmişti. Kaymakam İbrahim Ethem Bey kadınları korumak adına onları cephe gerisine göndermeye çalışsa da Makbule bunu kabul etmemişti. Makbule çocukluğundan beri kahramanlık hikayeleri ile büyümüşü. Bu savaşta her erkek gibi kadınların da vatanın savunmasında bulunmalarının hakları olduğunu düşünmüş ve bunu dile getirmişti. Parti Pehlivan defalarca Makbule'nin birlikten ayrılmasını istemişti. Ancak

⁹⁶ Çerkez Ethem'den ayrılan birlikler orduya katılmıştır. Bk. Z. Sarihan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, s. 351.

⁹⁷ Makedonyalı aslen Usturumcalı Akıncı Müfrezesi komutanlarından Halil Efe, Demirci ve Gördes taraflarında akıncılık görevi yapmıştır 17 Mayıs 1922 tarihinde Selendi-Kınık muharebesinde şehit düşmüştür. Bk. İsmail Oğuz-Nurettin Gülmez, "Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey ve Demirci Akıncıları", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C.14, S. 1, Mart 2016, s. 443.

Kaymakam İbrahim Ethem Bey’in desteği ile Makbule çeteler ile kalmıştı. Yunanlıların halkı yıldırma politikaları, yerli Rumların Yunan işgalcileri desteklemeleri ve işgalcilerin bu Akıncı birliğine saldırıları artarken Mustafa Kemal’in başarıları, (I. ve II. İnönü Muharebeleri ile Sakarya Muharebesi) Galip Hoca⁹⁸ gibi liderlerin halkı cesaretlendirmesi ile halk topyekûn vatan uğruna savaşa hazırlanmıştı. Eli silah tutan kadın, çocuk herkes cepheye koşmuştu.

Yunanlıların köyleri basıp kadınları ve ailelerini esir almaları üzerine akıncılar ailelerini kurtarmak için Demirci üzerine yürümüşü. Aileleri ve kadınları kurtaran akıncılar düşman tarafından köşeye sıkıştırılmıştı. Akıncı birliği Akdağ eteklerine çekilmişti. Kırk gün boyunca ağır kış şartları nedeniyle kayıplar vererek devam etmişlerdi. Düşman çeteleri takip etmeye devam etmişti. Düşman gittiği köyleri kullanılamasın diye yakmıştı. Sekiz ay boyunca düşmanın önünden hem kaçan hem de onların ilerlemesine engel olmaya çalışan akıncılar düşman tarafından pusuya düşürülmüşü. 22 Mart gecesi akıncılar düştükleri pusudan Gördesli Makbule’nin kahramanlığı ve düşman üzerine giderek kendini feda etmesi ile kurtulmuşlardı. Kısa süre sonra Türk ordusu 30 Ağustos Zaferini kazanmıştı.

Makbule kocası Halil Efe’yle birlikte sekiz ay boyunca her türlü zorluğa katlanmış, omzunda tüfek, at sırtında silah kullanarak Türk akınlarına destek olmuştur. 24 Mart 1922 tarihinde Kocayayla baskınında Yunanlılarla çarpışırken başından yaralanarak şehit olmuştur.⁹⁹

Gördes ve Demirci yakınlarında bulunan Akıncı müfrezeleri, Yunanlıları sürekli te-dirgin etmiştir. Bundan dolayı Yunanlılar zaman zaman geri çekilmişlerdir. Yunan ordusu 30 Ağustos 1922’de bozguna uğramıştır.¹⁰⁰

Sonuç

İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’nin siyasi ve askerî desteğiyle İzmir’e çıkan Yunan kuvvetleri, kısa sürede Ege Bölgesi’ni işgal altına almıştır. Bu işgal süreci, yalnızca askerî bir hâkimiyet kurma girişimiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda bölgede yaşayan sivil halk için büyük acılara, zorunlu göçlere, can ve mal kayıplarına yol açmıştır. İşgal yıllarında yaşanan bu trajik olaylar, dönemin edebî eserlerine de yansımış ve Millî Mücadele ruhunun oluşmasında edebiyat önemli bir tanıklık görevi üstlenmiştir. Şükûfe Nihal, *Vatanım İçin* adlı eserinde Ege Bölgesi’nde Yunan işgaline maruz kalan halkın yaşadıklarını gerçekçi bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Yazar, Millî Mücadele döneminde Anadolu’nun karşı karşıya kaldığı işgali, Batı Anadolu’da özellikle Manisa çevresi ile Gördes ve Demirci yörelerinde geçen olaylar üzerinden ele alır. Roman, işgalin yalnızca askerî yönünü değil, halkın gündelik hayatın-

⁹⁸ Celal Bayar Galip Hoca lakabıyla bölgede dolaşp halkı işgalcilere karşı çıkmak için cesaretlendirmiştir. Bk. Gültekin Kâmil Birlik, “Mahmut Celâl (Bayar) Bey’in ‘Galip Hoca’ Kimliğiyle Millî Mücadeledeki Faaliyetleri”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 18, Sy. - (Aralık 2018), s.157-185.

⁹⁹ *Türk Ansiklopedisi* “Gördes Kızı Makbule”, s. 20.

¹⁰⁰ N. Bilgi, “Millî Mücadele Döneminde...”, s. 133,170.

da yarattığı yıkımı, korkuyu ve direniş bilincini de yansıtan güçlü bir anlatı sunar. Eserde, gerçek olaylara dayalı bir kurgu tercih edilmiş; dönemin sosyal ve tarihî gerçekliği, gerçek kişilerden ilham alınarak oluşturulan roman kahramanları aracılığıyla aktarılmıştır. Bu yönüyle Vatanım İçin, Millî Mücadele'nin Batı Anadolu'daki seyrine ışık tutan önemli edebî metinlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Romanda halkın yaşadığı zorluklar, işgal sürecinde maruz kalınan yağmalar, baskılar ve zulümler ayrıntılı biçimde işlenirken, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlatılan Millî Mücadele'nin ruhu ve halk üzerindeki etkisi olay örgüsü içerisine ustalıkla yerleştirilmiştir. Böylece eser, yalnızca bir roman olmanın ötesine geçerek, Millî Mücadele döneminin toplumsal ve psikolojik atmosferini yansıtan bir belge niteliği de kazanmıştır.

Şükûfe Nihal, romanlarının yanı sıra kaleme aldığı gezi yazıları ve hikâye kitaplarıyla yaşadığı dönemde geniş bir okuyucu kitlesini etkilemiş; özellikle millî ve toplumsal konulara duyarlı duruşuyla dikkat çekmiştir. Şükûfe Nihal'in hayatı ve edebî çalışmaları, kadınların eğitim hakkı için verdiği mücadeleyle de ayrı bir önem taşımaktadır. Kadının toplumsal hayattaki yerini güçlendirmeye yönelik çabaları, onu yalnızca bir edebiyatçı değil, aynı zamanda bir fikir ve mücadele insanı hâline getirmiştir. Bu yönüyle Şükûfe Nihal, Türk edebiyatı ve akademik hayatı içerisinde daha fazla tanınması ve üzerinde durulması gereken isimlerden biridir.

Özellikle tarihçilerin, belirli bir döneme ilişkin araştırma yaparken o dönemin edebî metinlerini ve yazarlarını göz ardı etmemeleri büyük önem taşımaktadır. Dönemin yazarlarının hayatlarını incelemek, eserlerini okumak ve edebiyatın sunduğu tanıklığı değerlendirmek, tarihsel olayların toplumsal yansımalarını daha derinlikli biçimde anlamaya katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Şükûfe Nihal'in eserleri, Millî Mücadele döneminin ruhunu ve halkın yaşadığı deneyimleri anlamak açısından önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi

2. Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi

3. Araştırma Eserler

AKŞİN, Sina, *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, Cilt: 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 2005.

ARGUNŞAH, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını Şükûfe Nihal*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

ARGUNŞAH, Hülya, *Tarih ve Roman* Kesit Yayınları, İstanbul, 2016.

ARI, Kemal, “Kuva-yı Milliye'nin Yeri ve Önemi”, *Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (Yay. Haz. Oktay Gökdemir), II. Kitap, BMS Matbaacılık, Ankara, 2010.

ARİBURNU, Kemal, *Millî Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1975.

AYDOĞAN, Metin, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı*, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

BASKIN, Bahar, “II. Meşrutiyet'te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 38, Kasım 2011.

BAŞAR, Şükûfe Nihal, *Vatanım İçin*, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2007.

ÇAKA, Cahit, *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*, As. Fb. Basımevi, Ankara, 1948.

ÇALIŞKAN Vedat- Ezgi Özey. “Darülfünun'dan Mezun İlk Kadın: Şükûfe Nihal (1897-1973)”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 67, 2016.

ÇELİK, Yalcın- S. Dilek, *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

ÇERİ, Bahriye, *Tarih ve Roman*, Can Yayınları, İstanbul, 2001.

ÇERKEZ ETHEM, *Anılarım*, Berfin Yayınları, 1993.

EDİZ, Zerrin, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993)*, (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi), 1994.

EKMEKÇİOĞLU, Mustafa Asım, *Şükûfe Nihal Başar'ın Hikâye, Roman ve Gazete Yazılarında Eğitim Meseleleri*, (Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2023.

ENGİNÜN, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2002.

ERCİLESUN, Bilge, *Türk Roman ve Hikayesi Üzerine*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2020.

ERDOĞAN, Ayşenur, *Hamidiye Ticaret Mektebi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Tarih Anabilim Dalı. İstanbul, 2016.

ERGİN, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, Cilt: I-II, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.

ERGİN, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, Cilt: IV, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 1942.

ERTAN, Temuçin Faik, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

ILGAZ, Hasene, “Ankara’da Şükûfe Nihal İlkokulu”, *Kadın*, Cilt: 3, Mayıs 1973.

- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, “Darülfünun”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 8., İstanbul, 1993.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, 1998.
- İNALCIK, Halil, *Millî Mücadele Tarihi (1908-1923)*, Kronik Kitap, İstanbul, 1922
- KARAL, Enver Ziya, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1965*, TTK Yay., Ankara, 1981.
- KEMAL, Yahya, *Azîz İstanbul*, MEB Basımevi, İstanbul, 1969.
- KERMAN, Zeynep, *Gölgeden Güneşe Faruk Nafiz Çamlıbel'den Şükûfe Nihal'e Mektuplar*, Dergâh Yayınları Ankara, 2021.
- KORALTÜRK, Murat, *Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları “Gazi Bana Çok Kızmış”*, Cilt: 1, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- KUDRET, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman*, Varlık Yayınları. İstanbul, 1981.
- KURNAZ, Şefika, *Cumhuriyet öncesinde Türk kadını, 1839-1923*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- KÜR, İsmet, *Yarısı Roman*, Everest Yayınları, İstanbul, 2006.
- Nejdet Bilgi, “Millî Mücadele Döneminde Manisa”, *Millî Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923*, Cilt: 1, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2023.
- OĞUZ İsmail - Nurettin Gülmez, “Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey ve Demirci Akıncıları”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Mart 2016.
- OĞUZ, M. Öcal-Erkan Aslan, *Türkiye'de Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*, Ankara, 2020.
- ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2008.
- ÖZTÜRK, Serdar, *A New Historicist Approach to James Joyce's Dubliners* (İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2000.
- ÖZTÜRKMEN, Neriman Malkoç, *Edibeler Sefirler Hanımefendiler*, İstanbul, 1999.
- ÖZTÜRKMEN, Neriman Malkoç, “Kadın Ediplerimizler Mülakatlar: Şükûfe Nihal Başar”, *Yeni İstanbul*, 4 Kasım 1954.
- SARIHAN, Zeki, *Çerkez Ethem'in İhaneti*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1966.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü III*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, Cem Web Ofset, Ankara, 2006.
- SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1987.

ŞANAL, Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kız Öğretmen Okulunda Görev Yapan Kadın İdareci ve Öğretmenler ile Okuttukları Dersler”, *Belleten*, Cilt: 68, Sayı: 253, Aralık 2004.

TANSEL, Fevziye Abdullah, *İstiklal Harbinde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 21, Ankara, 1991.

TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C. 1, MEB Yay., İstanbul, 1991.

TARHAN, M. Taner- Ömer Faruk Akün, “Edebiyat Fakültesi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Cilt: 10, İstanbul, 1994.

TOPRAK, Zafer, “Kadınlar Halk Fırkası, Halkasından Önce Kurulan Parti”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 9, S. 51, İletişim Yayınları 1988.

“Gördes Kızı Makbule”, *Türk Ansiklopedisi* Cilt: 18, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1970.

TÜRKMEN, Zekeriya, “Millî Mücadele Döneminde İstanbul Mitingleri (Mütareke ve İşgal Döneminde Kamuoyu Oluşturma Çabaları)”, *Millî Mücadele'nin Yerel Tarihi 1918-1923*, (Edi. Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoglu, İlhami Danış) Cilt: 11, İstanbul, 2023.

UYANIKER, Ferhat, *Millî Mücadelede Türk Kadını*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2007.

YAZAR, Mehmet Behçet “Şükûfe Nihal Başar” *Edebiyatçılar Âlemi, Edebiyatımızın Unutulan Sımları*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 1999.

YEĞİNOBALI, Nihal, *Cumhuriyet Çocuğu*, Can Yayınları, İstanbul, 1999.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, *Şükûfe Nihal'in Bütün Eserleri*, Cilt: 1, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.